

بررسی تأثیر فرهنگ اسلامی بر امنیت اجتماعی

دکتر محمد نادری^۱

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۱/۱۱

تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۲/۲۵

چکیده

زمینه و هدف: دین، فرهنگ و امنیت اجتماعی از مفاهیمی هستند که همواره بین آنها نوعی ارتباط وجود دارد. دین به عنوان ریشه و بنیان فرهنگ در جوامع اسلامی مطرح است. از سوی دیگر امنیت اجتماعی نیز با فرهنگ حاکم در جامعه ارتباط دارد؛ بر این اساس فرهنگ اسلامی به دلیل تکیه بر تعالیم و حیانی، توان تأثیرگذاری فزاینده‌ای بر امنیت اجتماعی دارد. در این نوشتار با تبیین نقش اساسی و بنیادی دین در فرهنگ، اثربخشی فرهنگ اسلامی در امنیت اجتماعی مورد توجه و مذاقه قرار می‌گیرد. از این رو هدف اصلی این مقاله بررسی رابطه و تأثیر فرهنگ اسلامی و ابعاد آن بر امنیت اجتماعی است.

روش: پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی؛ از نظر داده‌ها، کمی؛ و از نظر ماهیت و نوع مطالعه پیمایشی مقطعی است. جامعه آماری مورد پژوهش حاضر را استادان هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی تشکیل می‌دهند که مشغول تدریس در دانشکده‌ها و مراکز آموزشی این دانشگاه هستند.

یافته‌ها و نتایج: فرضیه اصلی به صورت وجود رابطه معنی‌داری بین فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی تعریف شد. با استفاده از نظر استادان یک‌سری شاخص برای ابعاد کلان فرهنگی، از تعالیم و حیانی احصا شد و روایی آن مورد تأیید قرار گرفت. براساس پیمایش انجام شده، بین فرهنگ اسلامی مبتنی بر وحی و ابعاد کلان فرهنگی و امنیت اجتماعی همبستگی معناداری وجود دارد.

کلید واژه‌ها: فرهنگ، فرهنگ اسلامی، ابعاد کلان فرهنگی، امنیت، امنیت اجتماعی

---

۱. استادیار معارف اسلامی دانشگاه علوم انتظامی امین، naderibastam@chmail.ir

مقدمه

«فرهنگ» میراث هزاران سال تلاش فکری، هنری و صنعتی نسلهای گذشته یک ملت است. هر نسلی اندوخته‌های فرهنگی و تجارب زندگی خویش را با شیوه‌های گوناگون به نسل بعدی منتقل می‌سازد، نسل بعد نیز اندوخته‌های خود را بر آن می‌افزاید و آن را به نسل پس از خویش انتقال می‌دهد. این جریان همواره در طول تاریخ ادامه دارد. همان گونه که شخصیت یک فرد حاصل تجربیات فردی اوست و موجب امتیازش از دیگر افراد می‌شود، فرهنگ یک جامعه نیز حاصل هزاران سال تجربه تلخ و شیرین آن جامعه است و این فرهنگ جامعه است که هویت آن را شکل داده و آن را از جوامع دیگر متمایز می‌سازد. فرهنگ چگونگی زندگی کردن را به افراد می‌آموزد و آثار آن، به صورتهای گوناگون در تمام صحنه‌های زندگی فردی و اجتماعی نمود می‌یابد؛ فرهنگ، اندیشه‌ها و رفتارها را جهت می‌دهد؛ روابط میان افراد، طبقات و قشرهای گوناگون جامعه را تنظیم می‌کند و حتی نزاعها و درگیریهای قومی و ملی را نیز تحت قاعده در می‌آورد و حدود و ثغور آن را مشخص می‌کند. در واقع، فرهنگ و فضای فرهنگی چونان فضای اطراف، ما را کاملاً احاطه کرده و ما در تمام صحنه‌های حیات فردی و اجتماعی خود، آن را لمس می‌کنیم و از آن تأثیر می‌پذیریم.

از سوی دیگر یکی از کارکردهای عمده هر نظام فرهنگی، امنیت بخشی به زندگی اجتماعی و تداوم آن، تکوین هویت اجتماعی و ایجاد حفظ همبستگی است. در این مسیر، انحرافات و تهدیدهای بسیاری وجود دارند که موجب برهم زدن امنیت اجتماعی می‌شود. از این رو استفاده از فرهنگ مبتنی بر آموزه‌های وحیانی می‌تواند نقش قابل ملاحظه‌ای در امنیت اجتماعی ایفا کند. آن دسته از نهادهای اجتماعی که مأموریتشان ارتقای سطح امنیت اجتماعی است می‌توانند با بهره‌مندی از فرهنگ اسلامی زمینه بروز بسیاری از نابسامانی‌های اجتماعی را کاهش دهند یا مانع بروز آن در سطح جامعه شوند. بنا براین شاخصهای فرهنگی اسلامی می‌تواند نقش قابل توجهی را در این عرصه ایفا کند. این پژوهش درصدد

است تا اثربخشی ابعاد کلان فرهنگ اسلامی را بر امنیت اجتماعی بررسی کند و ارتباط بین آنها را نمایان سازد. از این رو با طرح این سؤال که «بین فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی چه رابطه‌ای وجود دارد؟» به بررسی نقش فرهنگ اسلامی بر ارتقای امنیت اجتماعی می‌پردازد.

پیشینه تحقیق

مهم ترین تحقیقاتی که درباره موضوع پژوهش حاضر انجام شده به شرح زیر است:
کارگر (۱۳۸۷) در مقاله «بررسی شیوه های ترویج فرهنگ "به بررسی شیوه های اشاعه فرهنگ در بین دانش آموزان پرداخته شده است. فرهنگ جامعه، گروه دوستان، مدرسه، جنس، مقطع تحصیلی با شیوه های اشاعه، رابطه معنا دار دارند.

نیکخوا (۱۳۷۸) در مقاله «تبلیغات و نقش آن در گسترش فرهنگ " به بررسی تاریخچه تبلیغات در ادیان الهی، اسلام و دنیای معاصر پرداخته است.

فیروز آبادی (۱۳۸۹) در مقاله «بررسی تاثیر فرهنگ بسیجی بر امنیت ملی کشور» به مؤلفه های فرهنگ بسیجی پرداخته و به بررسی و تحلیل نقش این مؤلفه ها در امنیت ملی کشور اشاره کرده است.

رحمتی و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله «بررسی تاثیر فرهنگ بر مقوله امنیت " پایین بودن سطح عمومی فرهنگ، نا آگاهی و فقر بیش مردم نسبت به فرهنگ و ارزشهای ملی را عواملی برای کاهش امنیت ملی بر شمرده اند.

چارچوب نظری پژوهش

مفاهیم کلیدی

فرهنگ

مفهوم فرهنگ به معنای جامعه‌شناختی و مردم‌شناختی آن، نخستین بار به وسیله مردم‌شناس انگلیسی تیلور^۱ در سال ۱۸۷۱ میلادی در کتاب فرهنگ ابتدایی به کار رفت. وی فرهنگ را چنین تعریف می‌کند: «مجموعه‌ای که شامل معارف، اعتقادات، هنرها، تکنیکها، اخلاق، قوانین، سنن و تمام عاداتها و رفتار و ضوابطی است که انسان به عنوان عضو یک جامعه آن را از جامعه خود فرا می‌گیرد» (رحمانی، ۱۳۸۹: ۴۹). علامه محمد تقی جعفری ضمن تقسیم‌بندی فرهنگ به فرهنگ پیشرو و فرهنگ پیرو، فرهنگ را اینچنین تعریف کرده است: «فرهنگ عبارت است از شیوه انتخاب شده برای کیفیت زندگی که با گذشت زمان و مساعدت عوامل طبیعی و پدیده‌های روانی و رویدادهای نافذ در حیات یک جامعه، به وجود می‌آید» (جعفری، ۱۳۶۲: ۲۳۴). دایره‌المعارف روتلیج فرهنگ را آن دسته از فعالیت‌های انسان که به عرصه اجتماعی مربوط است تعریف می‌کند. (روتلیج، ۲۰۰۵: ۱۵۹). اگر چه تعریف‌های بسیاری برای فرهنگ ارائه شده است، ما فقط به تعریف بروس کوئن^۲ از فرهنگ می‌پردازیم که می‌گوید: «فرهنگ مجموع رفتارهای اکتسابی و ویژگی‌های اعتقادی اعضای یک جامعه معین است که از نسلی به نسل بعد منتقل شده است. این فرهنگ نهادهای دینی، زبان، ارزشها، باورها، قوانین، سنن، علوم و صنایع را دربر می‌گیرد. و این مجموعه را هم نهادهای رسمی مانند مدرسه و هم نهادهای غیر رسمی مانند گروه همسالان، از نسلی به نسل دیگر انتقال داده است» (کوئن، ۱۳۷۲: ۶۰-۵۹).

امنیت

امنیت از سالیان دور مورد توجه دانشمندان علوم اجتماعی، فیلسوفان، پزشکان، روان‌شناسان و روان‌پزشکان و زیست‌شناسان بوده است؛ زیرا تأمین امنیت در جامعه برای شهروندان از

1 . Taylor

2 . Bruce Quinn

اهمیت وافری برخوردار است. امنیت، مصدر جعلی یا صناعی فارسی است به معنای «ایمن شدن، در امان بودن، بی بیمی» (معین، ۱۳۶۰: ۳۵۲) و ایمنی، آرامش و آسودگی که در اصل از مصدر عربی امن گرفته شده است، معنای آن با امن یکی است (عمید، ۱۳۵۵: ۲۷۵). هابز^۱ معتقد است صلح و امنیت برای رهایی مردم از ترس دائمی و ابتلائات فیزیکی و جسمی ضروری است. از نظر وی مردم از آن رو به ایجاد و تأسیس حکومت دست می‌یازند که آزادی در بهره جستن از زور و فریب را محصور کند و آنان را در مقابل تجاوز و صدمه دیگران مصون و محفوظ دارد (هابز، ۱۳۷۹: ۲۰-۳۹). در مقابل، جان لاک^۲ معتقد است صلح و امنیت تنها آن نیست که زنده باشیم، بلکه منظور آسایش و ایجاد تسهیلات مشخص است که حق طبیعی ماست و وظیفه نهادهای دولتی است که آن را تحصیل و حفظ کنند (لاک، ۱۳۸۸: ۳۴).

تردیدی نیست که آرامش فردی و امنیت اجتماعی از مهم‌ترین و بزرگ‌ترین نعمات و برکات الهی است. امنیت به معنای عدم خوف و ترس، و در امن و آرامش بودن است (جوادی آملی، ۱۳۸۵: ۲۰۱). امام علی - علیه السلام - فرمودند: «سُرُّ الْأَوْطَانِ مَالِمْ يَأْمَنْ فِيهِ الْقُطَّانُ» بدترین جاها برای سکونت جایی است که ساکنانش در آن امنیت نداشته باشند (غررالحکم: ۴۴۵). و از امام صادق - علیه السلام - نقل شده که فرمود: «سه چیز است که عموم مردم بدان نیاز دارند: امنیت، عدالت و فراوانی نعمت» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۸: ۲۳۴). امنیت در اسلام تنها به ابعاد مادی محدود نمی‌شود، بلکه جنبه‌های معنوی را نیز در بر می‌گیرد. از این رو برای تحقق امنیت واقعی باید به فرهنگ اسلامی در نقش یک عامل تأثیرگذار بر امنیت توجه کرد. از این رهگذر می‌توان تشریح قصاص، حدود و جواز تعزیر را نوعی تلاش برای حفظ امنیت در جامعه تلقی کرد. (حسنی، ۱۳۸۹: ۲۲۹).

---

1. Hobbes
2. John Locke

دین

برای دین تعاریف گوناگون و متفاوتی ارائه شده است. دین در لغت به معنای اطاعت، جزا، خضوع و تسلیم است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ۳۲۳). در اصطلاح به مجموعه‌ای از معارف، احکام و اخلاق اطلاق می‌شود (خسروپناه، ۱۳۸۸، ج ۲: ۳۲). برخی از اندیشمندان اسلامی در تعریف اصطلاحی دین چنین می‌گویند: «دین به معنای آیینی که دارای عقاید درست و مطابق با واقع بوده، رفتارهایی را مورد توصیه و تأکید قرار می‌دهد که از ضمانت کافی برای صحت و اعتبار، برخوردار باشند» (مصباح یزدی، ۱۳۶۶: ۲۸). و دین اسلام عبارت است از مجموعه عقاید، احکام و اخلاق (یا همان مجموعه حقایق و ارزشها) که خداوند متعال، به وسیله منابع و ابزارهایی چون: کتاب، سنت، عقل و فطرت، برای هدایت و سعادت انسانها بر پیامبر اکرم (ص) نازل کرده است (خسروپناه، ۱۳۸۸، ج ۲: ۴۴).

امنیت اجتماعی

مفهوم امنیت اجتماعی^۱ برای اولین بار و به مفهوم فنی کلمه در سال ۱۹۹۳، توسط اندیشمندانی چون باری بوزان^۲، ال ویور^۳ و لمیتر^۴ تحت عنوان مکتب کپنهاگ^۵ مطرح شد. انگیزه طرح این عبارت، امواج تهدید آمیزی بود که «هویت گروهها» را در معرض خطر قرار داده بود. بدین معنا که از یک سو با رشد فناوریهای نوین و مجتمع های صنعتی، هویت بعضی گروهها در هویتهای مسلط هضم می شد (مانند غیر اقتصادی و در نتیجه نابود شدن آموزش فرهنگ و زبان اوکراینی در روسیه یا پر هزینه بودن آموزش و پژوهش به زبان کردی در ترکیه) و از سوی دیگر با گسترش مهاجرت از کشورهای فقیر و جهان سوم به کشورهای صنعتی و پیشرفته، نوعی آشفتگی و آنومی در تمایزهای هویتی پدیدار می شد (مانند اقامت و اشتغال سیاهپوستان آفریقایی تبار در فرانسه یا قاچاق کارگران به کشورهای

1. Societal Security
2. barry Buzan
3. Ole Waever
4. Lemaiter
5. copenhagen

اسکاندیناوی). بوزان و ویور و بعضی دیگر از محققان اروپایی در سال ۱۹۹۳ با تعریف «دستور کاری جدید برای امنیت در اروپا» پیشگامان مبحثی در مطالعات راهبردی شدند که امروزه به موضوعی جذاب و مناقشه انگیز مبدل شده است (بوزان، ۲۰۰۰: ۳). در تعاریف بالا به بیشتر به جنبه اجتماعی امنیت اشاره شده است. این حوزه به قلمروهایی از حریم فرد مربوط می شود که در ارتباط با دیگر افراد جامعه است. در این قلمروهاست که امنیت فرد حفظ یا تهدید می شود. ناآرامی های شهری، جرائم اجتماعی (سرقت، بزهکاری، بی عفتی)، جرایم جنایی (قتل و جنایت)، آبرو و حیثیت افراد قلمروهای مربوط به حوزه اجتماعی اند که بر امنیت اجتماعی افراد تأثیر می گذارند. از این رو امنیت اجتماعی به توانایی جامعه برای حفظ ویژگیهای اساسی اش در اوضاع تغییر و تهدیدات واقعی و محتمل تعریف می شود (نویدنیای، ۱۳۸۲: ۶۲). از منظر دیگر «امنیت اجتماعی» عبارت است از آرامش و آسودگی خاطری که جامعه و نظام سیاسی برای اعضای خود ایجاد می کند (حسینی فر، ۱۳۸۳: ۲)

ارتباط دین با فرهنگ

هر اندازه که فرهنگ حاکم، با ثبات تر باشد و از مبانی و اصول دقیق تر و مطمئن تری الهام پذیرد، حیات جامعه با دوام تر و از ریشه و تکامل بیشتر و بالنده تری برخوردار خواهد بود. چنانچه تار و پود فرهنگ برگرفته از مبانی و اصول دینی باشد فرهنگ وجهه دینی به خود می گیرد (رهنمایی، ۱۳۸۵: ۴۳). بین فرهنگ و دین نوعی رابطه وجود دارد؛ زیرا هیچ فرهنگی نتوانسته است مستقل از دین و مذهب پدیدار شود و گسترش یابد (الیوت، ۱۳۶۹: ۲۸). قوی ترین عاملی که می تواند ثبات فرهنگی را تضمین کند و به استقرار و استحکام فرهنگ بینجامد، دین باوری براساس بینش توحیدی است. فرهنگ برخاسته از دین بادوام تر، پابرجا تر و رشد یافته تر خواهد ماند (رهنمایی، ۱۳۸۵: ۴۴). برخی از صاحب نظران در عرصه فرهنگ اذعان می کنند که مذهب در کنار فرهنگ می تواند اظهار وجود کند، و این مسئله درباره اسلام صادق است. از این رو می توانیم در کنار فرهنگها شاهد حضور اسلام

در نقاط مختلف جهان باشیم (پژوهنده، ۱۳۷۷: ۵۳). براساس تعاریفی که برای فرهنگ ارائه شده است، دین که شامل مجموعه اعتقادات، باورها و عمل به آنهاست، به عنوان زیربنای فرهنگ و اصلی‌ترین محور آن تلقی می‌شود. در نظام فرهنگی اسلام، اعتقاد به توحید، نبوت و مجموعه دستورهایی از جانب خدا برای بشر، اعتقاد و ارزش اصلی محسوب شده و همه ارزشهای دیگر هماهنگ با این اعتقاد تنظیم می‌شود و سایر اجزای فرهنگ به شدت تحت تأثیر این رکن اصلی یعنی دین قرار می‌گیرد (شایگان، ۱۳۸۹: ۶۵). دور کهیم^۱ استدلال می‌کند که فرهنگها جهان را به دو مقوله تقسیم می‌کنند: مقدس و نا مقدس؛ و شعائر به مردم می‌فهمانند که در حضور امور مقدس چگونه رفتار کنند. شعائر به نحوی ساخته و پرداخته می‌شوند که هرگاه مردم گرد یکدیگر می‌آیند و اعمال مورد نیاز را به صورت یک گروه انجام می‌دهند تجربه عاطفی شدیدی ایجاد می‌شود (هال و جونیتس، ۱۳۹۰: ۸۸). دور کهیم فرهنگ دینی را مجموعه‌ای از ارزشهای دسته جمعی برمی‌شمارد که باعث وحدت و شخصیت یک جامعه می‌شود. تعالیم دینی کارشان تقویت ارزشهای دسته جمعی و مؤکد ساختن جامعه در بین افراد است. دور کهیم سرانجام به این نتیجه رسید آنچه رفتار اشخاص را تنظیم می‌کند هنجارهای اجتماعی با نهادیافتگی ارزش‌هایی است که به وسیله فرد، جذب می‌شود و به صورت ذهنیت او در می‌آید، نه جامعه (آبر کرامبی و دیگران، ۱۳۶۷: ۱۳۱). برخی دیگر در مورد نقش آموزه‌های دینی در فرهنگ اذعان می‌کنند که جهان بینی دینی به موجودات، به رویدادها و به سرنوشت فردی ما معنی می‌دهد (آرون، ۱۳۶۴: ۵۹۳). چنانچه خواسته باشیم از منظر دینی ارتباط تنگاتنگ بین دین و فرهنگ را ترسیم کنیم باید گفت فرهنگ به درختی ریشه‌دار، پابرجا و پرباری می‌ماند که دین، اساس و روح جاری و ساری در آن است (رهنمایی، ۱۳۸۵: ۴۵).

---

1 . Durkheim

ارتباط فرهنگ و امنیت

فرهنگ یک بُعد مهم جامعه انسانی و به قولی وجه تمایز انسان از حیوان است؛ فرهنگ در جامعه اثری به مراتب بیشتر از سایر نهادهای اجتماعی دارد. به عبارت دیگر رابطه فرهنگ و نهادهای اجتماعی، رابطه عموم و خصوص مطلق است. بدین معنا که ترکیب و هماهنگی نهادهای اجتماعی است که فرهنگ یک جامعه را شکل می‌بخشد؛ و هیچ نهاد اجتماعی را نمی‌توان یافت که خارج از فرهنگ جامعه باشد (روح الامینی، ۱۳۷۲: ۴۲). فرهنگ تأمین کننده اصلی پتانسیل حرکت جامعه بوده و هرگونه اعوجاج در آن به منزله پوک شدن عمود خیمه جامعه است (پیروزمند، ۱۳۸۱: ۴۶)؛ به عبارت دیگر فرهنگ به عنوان یک متغیر مستقل در مطالعات اجتماعی محسوب می‌شود؛ زیرا فرهنگ می‌تواند بر بسیاری از موضوعات اجتماعی تأثیر گذار باشد. بنابراین فرهنگ می‌تواند بر بسیاری از کنشهای اجتماعی افراد تأثیر گذاشته و آنها را هدایت کند. پارسونز معتقد است: کارکرد نظام فرهنگی، حفظ الگوهای فرهنگی است که از گذرهنجارها، ارزشها، آرمانها و ایدئولوژی‌هایی که به کنشگران اجتماعی پیشنهاد یا تحمیل می‌کند برایشان انگیزه و آمادگی ذهنی را جهت کنش فراهم می‌سازد (روشه ۱۳۷۶: ۶۶).

جدول ۱: ابعاد تشکیل دهنده فرهنگ

بُعد	نوع ارتباط با فرهنگ
معرفتی	از نگاه مردم و بینش آنها به هستی سرچشمه می‌گیرد
ارزشی	از ارزشهای حاکم بر جامعه سرچشمه می‌گیرد
انگیزشی	از طریق نمادسازی مانند آداب، رسوم، داستانها و حتی نقش‌هایی که افراد در جامعه بر عهده می‌گیرند، با فرهنگ ارتباط دارد.
رفتاری	در این نوع ارتباط، رفتارهای پایدار یا نسبتاً پایدار در جامعه نشان دهنده فرهنگ آن جامعه است.

۱. **بُعد معرفتی:** نوع نگاه مردم و بینش آنها به هستی که نشان دهنده جهان بینی آنهاست، ایده‌ها و اندیشه‌هایی که آنها دارند، بیانگر نوع فرهنگ مردم جامعه است. از این- رهگذر، با تغییر جهان بینی و ایدئولوژی مردم، فرهنگ آنها نیز تفاوت پیدا می‌کند.

بنابراین از طریق ارتقا و توسعه جهان‌بینی مردم می‌توان بخشی از امنیت اجتماعی را در جامعه و کشور محقق کرد؛ زیرا تعالیم و حیانی با سازکارهای معرفتی حقیقت‌عالم را به مردم می‌نمایاند و از این طریق اندیشه آنان متقن و استوار می‌شود.

۲. **بُعد ارزشی:** ارزشهای حاکم در یک جامعه به عنوان عنصر شکل دهنده فرهنگ آن جامعه به شمار می‌آیند. یکی از دلایل مهم تفاوت‌های فرهنگی در جوامع را می‌توان در اختلاف و تمایز ارزشهای آنان کندوکاو کرد. تعالیم و حیانی در این مقوله نیز وارد عمل می‌شود و یک‌سری ارزشهای اساسی و اصیل برای انسان برمی‌شمارد. در نتیجه دین با معرفی ارزشهای مهم و نقش آفرین در زندگی بشر، نوع فرهنگ اتخاذی آنان را مشخص می‌کند و از این طریق امنیت را در جامعه می‌گستراند؛ زیرا تبلور ارزشها در جامعه به عنوان فرهنگ اسلامی، می‌تواند مانع بروز بسیاری از ناهنجاریها و رفتارهای انحرافی شود.

۳. **بُعد انگیزشی:** فرهنگها از طریق نمادسازی مانند آداب، رسوم، داستانها و حتی نقش‌هایی که افراد در جامعه بر عهده می‌گیرند، این انگیزه را در افراد به وجود می‌آورند تا با پیروی از آنها، رفتار و عملکرد خویش را بر آنها منطبق سازند. از این‌رو یکی از ابعاد فرهنگ شامل عوامل برانگیزاننده است. نمادهایی از قبیل شخصیت‌های بزرگ، اشعار، سرودهای حماسی و مانند آن، نقش قابل توجهی را در برانگیختن افراد جامعه ایفا می‌کنند. تعالیم و حیانی از طریق برشمردن و نمایاندن برخی از این شخصیت‌ها مانند اسوه و الگو بودن انبیای الهی که می‌فرماید: «لقد کان لکم فی رسول الله اسوه حسنه» یا روزهای خاصی از سال مانند اعیاد اسلامی، ماه مبارک رمضان و مکانهای خاص مانند اماکن زیارتی، افراد را برمی‌انگیزاند و از این طریق رفتار و عملکرد آنان را مورد کنترل قرار می‌دهد، در نتیجه بُعد انگیزشی فرهنگ اسلامی، با ترغیب و برانگیختن افراد جامعه، رفتار آنان را هدایت می‌کند و از این طریق می‌تواند مانع بروز

رفتارهای انحرافی و ناهنجار در جامعه شود. در این صورت امنیت اجتماعی در جامعه محقق خواهد شد.

۴. **بُعد رفتاری:** رفتارهای پایدار یا نسبتاً پایدار در جامعه نشان‌دهنده فرهنگ آن جامعه هستند. رفتارها بُعد ملموس و عینی فرهنگ یک جامعه است. در حقیقت فرهنگ حاکم در یک جامعه را می‌توان از نوع رفتار افراد آن جامعه شناسایی کرد. تعالیم و حیانی با ارائه رهنمودهای اجتماعی، نوع رفتار و عملکرد افراد جامعه را ترسیم و مشخص می‌کند. در نتیجه فرهنگ اسلامی با تغذیه از تعالیم و حیانی، و گسترش آن در سطح جامعه می‌تواند زمینه بروز و تحقق امنیت اجتماعی را فراهم سازد. زیرا برای رسیدن به افقهای مطلوب زندگی که همان امنیت اجتماعی است، باید الگویی متناسب با ارزشهای دینی و ملی طراحی و تدوین شود (یزدانی و دیگران، ۱۳۸۹: ۶۰). در این پژوهش همان‌طور که در نمودار مشاهده می‌شود، فرهنگ از چهار عنصر معرفتی، ارزشی، انگیزشی و رفتاری تشکیل می‌شود که کارکرد آنها می‌تواند امنیت اجتماعی را برای جوامع به ارمغان آورد.

نمودار ۱: مدل مفهومی تحقیق

فرضیه‌ها

- بین فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد.
- بین بُعد معرفتی فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد.

- بین بُعد ارزشی فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد.
- بین بُعد انگیزشی فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد.
- بین بُعد رفتاری فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد.

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی است از نظر داده ها، کمی؛ و از نظر ماهیت و نوع مطالعه، پیمایشی مقطعی است. جامعه آماری پژوهش حاضر را استادان هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی تشکیل می دهد که مشغول تدریس در دانشکده ها و مراکز آموزشی این دانشگاه هستند. حجم نمونه آماری این پژوهش با استفاده از فرمول کوکران^۱ ۱۰۰ نفر محاسبه شده است. ابزار مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته است. در این پژوهش برای بررسی روایی پرسشنامه از روایی صوری استفاده شده است. بدین صورت که پرسشنامه به تعدادی از صاحب نظران داده شد و از آنها در مورد هر سؤال و در خصوص ارزیابی سؤال های پژوهش نظر خواهی گردید. ضریب آلفای کرونباخ کل سؤالات پرسشنامه در این تحقیق ۰٫۸۷ درصد است که از پایایی بالایی برخوردار است.

جدول ۲. ضریب آلفای کرونباخ متغیر های تحقیق

مؤلفه ها	مقدار آلفای کرونباخ
بُعد ارزشی	۰٫۸۴
بُعد معرفتی	۰٫۸۳
بُعد انگیزشی	۰٫۹۱
بُعد رفتاری	۰٫۸۴

^۱ -Cochran

یافته ها

جدول ۳. نتایج آزمون همبستگی بین فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	سطح معنی داری	تعداد	ضریب همبستگی
فرهنگ اسلامی	امنیت اجتماعی	/۰۰۰	۱۰۰	/۷۵۳

نتایج آزمون همبستگی فوق بین متغیر مستقل (فرهنگ اسلامی) و متغیر وابسته (امنیت اجتماعی) نشان می دهد که بین این دو متغیر در سطح خطای ۰/۰۵ همبستگی مثبت و معنی داری وجود دارد. ضریب به دست آمده برابر ۷۵۳/۰ است که حاکی از شدت بالای همبستگی بین دو متغیر مذکور است. بدین ترتیب فرض H_1 مبنی بر اینکه بین فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی ارتباط وجود دارد، تأیید می شود.

جدول ۴. نتایج آزمون همبستگی بین بُعد معرفتی فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	سطح معنی داری	تعداد	ضریب همبستگی
بُعد معرفتی	امنیت اجتماعی	/۰۰۰	۱۰۰	/۸۲۹

نتایج آزمون همبستگی فوق بین متغیر مستقل (بُعد معرفتی) و متغیر وابسته (امنیت اجتماعی) نشان می دهد که بین این دو متغیر در سطح خطای ۰/۰۵ همبستگی مثبت و معنی داری وجود دارد. ضریب به دست آمده برابر ۸۲۹/۰ است که حاکی از شدت بالای همبستگی بین دو متغیر مذکور است. بدین ترتیب فرض H_1 مبنی بر اینکه بین بُعد معرفتی و امنیت اجتماعی ارتباط وجود دارد، تأیید می شود.

جدول ۵. نتایج آزمون همبستگی بین بعد ارزشی فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	سطح معنی داری	تعداد	ضریب همبستگی
بُعد ارزشی	امنیت اجتماعی	/۰۰۰	۱۰۰	/۸۰۹

نتایج آزمون همبستگی فوق بین متغیر مستقل (بُعد ارزشی) و متغیر وابسته (امنیت اجتماعی) نشان می دهد که بین این دو متغیر در سطح خطای ۰/۰۵ همبستگی مثبت و معنی داری

وجود دارد. ضریب به دست آمده برابر ۸۰۹/ است که حاکی از شدت بالای همبستگی بین دو متغیر مذکور است. بدین ترتیب فرض H_1 مبنی بر اینکه بین بُعد ارزشی و امنیت اجتماعی، ارتباط معنی داری وجود دارد تأیید می‌شود.

جدول ۶. نتایج آزمون همبستگی بین پشتیبانی مدیران و امنیت اجتماعی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	سطح معنی داری	تعداد	ضریب همبستگی
بُعد انگیزشی	امنیت اجتماعی	/۰۰۰	۱۰۰	/۴۷

نتایج آزمون همبستگی فوق بین متغیر مستقل (بُعد انگیزشی) و متغیر وابسته (امنیت اجتماعی) نشان می‌دهد که بین این دو متغیر در سطح خطای ۰۵/ همبستگی مثبت و معنی داری وجود دارد. ضریب به دست آمده برابر ۴۷/ است که حاکی از همبستگی خوبی بین دو متغیر مذکور است. بدین ترتیب فرض H_1 مبنی بر اینکه بین بُعد انگیزشی و امنیت اجتماعی، ارتباط معنی داری وجود دارد تأیید می‌شود.

جدول ۷. نتایج آزمون همبستگی بین بعد رفتاری فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	سطح معنی داری	تعداد	ضریب همبستگی
بُعد رفتاری	امنیت اجتماعی	/۰۰۰	۱۰۰	/۷۲۵

نتایج آزمون همبستگی فوق بین متغیر مستقل (بعد رفتاری) و متغیر وابسته (امنیت اجتماعی) نشان می‌دهد که بین این دو متغیر در سطح خطای ۰۵/ همبستگی مثبت و معنی داری وجود دارد. ضریب به دست آمده برابر ۷۲۵/ است که حاکی از شدت بالای همبستگی بین دو متغیر مذکور است. بدین ترتیب فرض H_1 مبنی بر اینکه بین بُعد رفتاری و امنیت اجتماعی، ارتباط معنی داری وجود دارد، تأیید قرار می‌شود.

نتیجه‌گیری

پس از بررسی‌های به عمل آمده و تحلیل یافته‌ها می‌توان بدین نکته رسید که فرهنگ مبتنی بر تعالیم و حیانی می‌تواند در جامعه ایفای نقش کند و در جهت تحقق امنیت اجتماعی

تأثیرگذار باشد. ضریب به دست آمده در بررسی رابطه بین فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی برابر ۷۵۳/۰ است که حاکی از شدت بالای همبستگی بین دو متغیر مذکور است؛ بنابراین پژوهش به این نتیجه رسید که بین فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی رابطه همبستگی مثبت وجود دارد. به هر میزان که فرهنگ اسلامی در جامعه بیشتر تبلور یافته و گسترش یابد، به همان میزان می‌توان شاهد رشد و افزایش امنیت اجتماعی بود.

از سوی دیگر بُعد معرفتی در فرهنگ اسلامی نیز با امنیت اجتماعی رابطه دارد. بر اساس تحلیل انجام شده، نتایج آزمون همبستگی بین متغیر معرفتی فرهنگ اسلامی و متغیر امنیت اجتماعی نشان می‌دهد که بین این دو متغیر همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد. ضریب به دست آمده ۸۲۹/۰ است که حاکی از شدت بالای همبستگی بین دو متغیر مذکور است. در نتیجه شاخصهای معرفتی در فرهنگ اسلامی می‌توانند تأثیر فزاینده‌ای بر امنیت اجتماعی بگذارند.

شاخصهای فرهنگی بُعد ارزشی نیز بیان‌کننده رابطه همبستگی با امنیت اجتماعی است. ضریب به دست آمده برابر ۸۰۹/۰ است که حاکی از شدت بالای همبستگی بین دو متغیر بُعد ارزشی فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی است.

در بررسی ابعاد انگیزشی فرهنگ اسلامی نیز ضریب به دست آمده برابر ۴۷/۰ است که حاکی از همبستگی نسبتاً خوبی بین دو بُعد انگیزشی فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی است. میزان ارتباط و همبستگی بین بُعد رفتاری فرهنگ اسلامی و امنیت اجتماعی به میزان ۷۲۵/۰ بیان‌کننده شدت بالای همبستگی بین این دو متغیر است. دین، فرهنگ و امنیت اجتماعی از مفاهیمی هستند که همواره بین آنها نوعی ارتباط وجود دارد؛ لذا در این جهت پیشنهاد می‌شود هر یک از سازمانها و نهادهای ذی‌ربط با توجه به رسالت سازمانی و مأموریتی که در پیش‌رو دارند، گام مؤثری برای تثبیت این ابعاد فرهنگی به منظور افزایش تحقق امنیت اجتماعی بردارند و به جای صرف وقت و هزینه‌های عملیاتی، با بسترسازی‌های مناسب در ابعاد کلان فرهنگی، امنیت اجتماعی را علاوه بر استمرار، توسعه و ارتقا

دهند. از آنجایی که مهم‌ترین متولی برقراری امنیت در کشور نیروی انتظامی است، این نهاد نیازمند همکاری و هماهنگی سایر نهادها و دستگاه‌های کشور است همچنان که رهبر فرزانه انقلاب در این باره فرموده اند: مقوله فرهنگ، مقوله چوب و چماق نیست. مقوله فرهنگ با میدان جنگ فرق دارد، هر میدانی سلاح و ابزار خودش را می‌طلبد. ما از اینکه حتی مخالفان جمهوری اسلامی با شیوه‌های ظریف و با روش‌های فرهنگی و با استفاده از ابزار فرهنگی علیه جمهوری اسلامی ایران سخن بگویند و افکار مخالف را پخش کنند نگران نمی‌شویم، منتها لازم است در میان ادبا و روشنفکران، نویسندگان و شعرا، هنرمندان و استادان، یک بسیج عمومی برای مقابله با تهاجم فرهنگی که دشمن هدایت می‌کند انجام بگیرد (خامنه‌ای، ۱۳۸۴: ۱۵).

منابع

- ۱- نهج البلاغه
- ۲- آبر کرامبی، نیکلاس؛ استیفن هیل و برایان اس ترنر (۱۳۶۷) فرهنگ جامعه‌شناسی. ترجمه حسن پویان، تهران: چاپخش.
- ۳- آرون، ریمون (۱۳۶۴) مراحل اساس اندیشه در جامعه‌شناسی. ترجمه باقر پرهام، تهران: سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.
- ۴- لیوت، تی اس (۱۳۶۹) درباره فرهنگ. ترجمه حمید شاهرخ، بی‌جا، نشر مرکز.
- ۵- پیروزمند، علیرضا (۱۳۸۱) بررسی اصول و مبانی تحول فرهنگی. تهران: انتشارات فرهنگ.
- ۶- هال، جان آر و مری جونیتس (۱۳۹۰) فرهنگ از دیدگاه جامعه‌شناسی. ترجمه فریبرز مجیدی، تهران: سروش، ص ۱۳
- ۷- جعفری، محمد تقی (۱۳۶۲) شرح نهج البلاغه. ج ۱۶، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۸- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۵) حق و تکلیف در اسلام. قم: اسراء.
- ۹- حسنی فر، عبدالرحمان (۱۳۸۳) دولت و امنیت اجتماعی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران. نشریه علوم انسانی، شماره ۲۳.

- ۱۰- خامنه ای، سید علی (۱۳۸۴) فرهنگ و تهاجم فرهنگی. تهران: انتشارات سازمان فرهنگ اسلامی
- ۱۱- خسروپناه، عبدالحسین (۱۳۸۸) مسائل جدید کلامی و فلسفه دین. قم: جامعه المصطفی.
- ۱۲- راغب اصفهانی، محمد (۱۴۱۲) المفردات فی غریب القرآن. بیروت: دارالعلم الدار الشامیه.
- ۱۳- رشاد روح الامینی، محمود (۱۳۷۲) زمینه فرهنگ شناسی. تهران: علمی.
- ۱۴- روشه، گی (۱۳۶۶) کنش اجتماعی. ترجمه زنجانی زاده، انتشارات هما.
- ۱۵- روشه، گی (۱۳۷۶) جامعه شناسی تالکوت پارسونز. ترجمه عبدالحسین نیک گهر، تهران: مؤسسه فرهنگی و انتشاراتی.
- ۱۶- رهنمایی، احمد (۱۳۸۵) درآمدی بر مبانی ارزش ها. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- ۱۷- شایگان، فریبا (۱۳۸۹) تبیین جامعه شناختی مشارکت مردم در مساجد. تهران: جامعه شناسان.
- ۱۸- عمید، حسن (۱۳۵۵) فرهنگ عمید. تهران: جاویدان.
- ۱۹- کوئن، بروس (۱۳۷۲) مبانی جامعه شناسی. ترجمه توسلی و فاضل، تهران: سمت.
- ۲۰- لاک، جان (۱۳۸۸) رساله ای درباره حکومت. ترجمه حمید عضدانلو، تهران: نشر نی.
- ۲۱- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق) بحار الانوار. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- ۲۲- مصباح یزدی، محمد تقی (۱۳۶۶) آموزش عقائد. تهران: سازمان تبلیغات اسلامی.
- ۲۳- معین، محمد (۱۳۶۰) فرهنگ فارسی. تهران: امیر کبیر.
- ۲۴- هابز، توماس (۱۳۷۹) لویاتان. ترجمه حسین بشریه، تهران: نشر نی.
- ۲۵- نویدنیا، منیژه (۱۳۸۲) درآمدی بر امنیت اجتماعی. فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ششم، شماره ۱۹.
- ۲۶- یزدانی، عنایت الله و زهرا صادقی (۱۳۸۹) امنیت اجتماعی و تأثیر آن بر امنیت ملی ایران (در قالب تهدیدات فرهنگی^۰ اجتماعی). نشریه مهندسی فرهنگی، شماره ۳۹ و ۴۰.
27. craig. Edward, the shorter routledge encyclopedia of philosophy, 2005 ,Routledge, New York.
28. Buzan, barry, Security studies: Beyond strategy, 2000.

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی